

товаровиробника, ефективності його функціонування, а й дасть можливість знайти оптимальні саме для даної ситуації фактори зниження собівартості продукції, що водночас є факторами підвищення рентабельності виробництва.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. [підручник] – 2-е вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. – К.:КНЕУ, 2002. – 624с.
2. Андрійчук В.Г. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 53-63.
3. Дем'яненко М.Я. Фінансові чинники формування доходів у сільському господарстві / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С.18-20.
4. Дієсперов В.С. Рентабельність і дохідність / В.С. Дієсперов // Економіка АПК. – 2008. – № 6. – С. 57-62.
5. Мацибора В.І. Економіка сільського господарства: [підручник] / В.І. Мацибора. – К.: Вища школа, 1994. – 415 с.
6. Месель-Веселяк В.Я. Дохідність і розширене відтворення в агропромисловому виробництві / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 12-18.
7. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: [підручник] / С.П. Азізов, П.К. Канівський, В.М. Скупий. За ред. проф. С.П. Азізова. К.: ІАЕ, 2001. – 834 с.
8. Посилаєва К.І. Формування валового прибутку підприємства і резерви його збільшення / К.І. Посилаєва // Вісник ХНАУ. – 2007. – № 9. – С. 215-219.
9. Саблук П.Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 3-16.
10. Цирюрик Г.І. Методологія обліку доходів від реалізації продукції / Г.І. Цирюрик // Економіка АПК. – 2008. – № 9. – С.94-96.

УДК 336.143:631.11

ЗМІСТ, ФУНКЦІЇ, ВАЖЕЛІ ТА ФОРМИ БЮДЖЕТНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Карпенко Н. Г., доцент кафедри
Полтавська державна аграрна академія*

Розкрито зміст бюджетного процесу, визначені основні його функції, важелі державної підтримки сільського господарства та форми бюджетного фінансування сільськогосподарських підприємств.

Clarified the contents of the budget process, vyznachyni its basic functions, the levers of state support for agriculture and forms of budget financing of agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Розглядаючи бюджет як економічну категорію, необхідно відзначити, що він виступає складовою грошових відносин, які складаються між державою, з одного боку, юридичними і фізичними особами з другого боку, в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту у зв'язку з утворенням і використанням централізованого фонду фінансових ресурсів з метою задоволення загальнодержавних потреб.

Бюджет об'єктивно зумовлений існуванням інституту держави та товарно-грошових відносин. Враховуючи наявність в Україні різноманітних ланок фінансової системи, яким відведена специфічна роль у розподільчому процесі, бюджету належить центральне місце в цьому процесі. Об'єктом виступає бюджетний розподіл державних фінансів, зміст якого характеризуєть-

ся напрямами грошових відносин між державою та підприємствами, організаціями і установами державної форми власності, особливо сільськогосподарських підприємств, які забезпечують економічну стійкість і вирішують продовольчі, виробничі, соціальні та інші питання.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Питанню бюджету та визначенню основних напрямів його бюджетної підтримки сільськогосподарських підприємств присвячені праці таких вчених, як: О. Василенка, П. І. Гайдуцького, С. Кваші, О. Гойчука, П. Кропа, О. М. Могильного, П. Т. Саблука та ін.

Постановка завдання. В умовах ринкових відносин, пов'язаних із функціонуванням різних форм власності, виникає потреба перегляду характеру та змісту бюджетних відносин між державою та сільськогосподарськими підприємствами. Сьогодні виникають труднощі як із формуванням централізованого фонду грошових коштів держави, так і з його використанням та їх перерозподілом між різними державними підприємствами. Ці труднощі зумовлені як недосконалістю чинного законодавства України, так і традиційними, застарілими підходами до організації бюджетних відносин. У теперішній ситуації застарілі методи управління не удалось повністю ліквідувати, а нові знаходяться на початковій стадії розвитку. Сукупність вищеперерахованих стосунків характеризує бюджет як економічну категорію в умовах ринку України і знаходить своє матеріальне відображення у визначенні його змісту, основних функцій, важелів та форм бюджетної підтримки державних аграрних підприємств.

Результати дослідження. Бюджет відіграє важливу роль у діяльності держави, він визначає її можливості й пріоритети, її роль і форми реалізації закріплених за нею функцій, що спрямовує фінансову діяльність держави, робить її конкретною і фінансово забезпеченою. Зміст бюджету являє собою централізований грошовий фонд держави, його обсяг – це річна сума коштів, що проходять через цей фонд. Він перебуває у постійному русі: практично щоденно до нього надходять кошти і здійснюється фінансування видатків. У зв'язку з цим, необхідна чітко налагоджена система управління бюджетом з метою забезпечення своєчасного і повного надходження доходів та раціонального й ефективного використання його коштів. Склад видатків бюджету визначається функціями держави: управлінська: державне управління, судова влада і прокуратура, правоохоронні органи і служба безпеки, фінансові і митні органи, міжнародні відносини; оборонна: національна оборона; соціальна: соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальна сфера; економічна: економічна діяльність держави, фундаментальні дослідження; фінансова діяльність: обслуговування державного боргу. Проте нами запропоновані функції бюджету держави за характером її фінансової діяльності, які представлені на рис. 1.

Контрольна функція полягає в тому, що через формування і використання фонду грошових коштів бюджет держави відображає економічні процеси, а саме: як надходять фінансові ресурси від суб'єктів господарювання, чи відповідає фактичний обсяг плану. Основне призначення функції – це рух бюджетних потоків (бюджетні надходження та видатки) під час формування державних доходів, а також здійснюється контроль за виробництвом, розподілом та споживанням ВВП і національного доходу, контролюється ефективність їх використання та відповідність цільовому призначенню.

Суть розподільчої функції бюджету полягає в тому, що він акумулює і перерозподіляє значну частину фінансових ресурсів держави, в тому числі національний дохід, що дає змогу державним органам влади реалізувати зовнішню і внутрішню політику, вирішувати відповідні економічні і соціальні проблеми. Саме розподільча функція дозволяє державі централізувати грошові кошти і використовувати їх з метою задоволення загальнодержавних потреб. Бюджет, виконуючи розподільчу функцію, виступає гарантом держави у розподілі бюджетних коштів, впливає на економічні, соціальні, національні, регіональні процеси, вважається економічним важелем здійснення державної влади.

Рис. 1. Основні функції бюджетного процесу

Зміст регулюючої функції в бюджетному процесі здійснюється через задоволення потреб населення в суспільних благах і послугах та організації частини економічних процесів, які лишаються за межами ринкової економіки (охорона навколишнього природного середовища, соціальний захист та забезпечення окремих верств населення, перерозподіл фінансових ресурсів через бюджет) [1].

Сільське господарство – складова розвитку аграрного сектора, яка забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни і найбільше потребує державної підтримки. На думку П. Лайка, державна підтримка сільськогосподарства та державний протекціонізм у цій галузі має багатоплановий характер і проявляється як система політико-правових, організаційних, економічних, фінансових, соціальних, екологічних, етнокультурних та інших дій, пов'язаних з внутрішнім і зовнішньоекономічним розвитком галузей аграрної сфери [2].

Бюджетна політика є важливою передумовою подолання економічної фінансової кризи та росту ефективності функціонування економіки, чинником господарських перетворень і дійовим інструментом регулювання економічних, соціальних, демографічних, екологічних процесів як на макрорівні, так і на рівні окремих регіонів. Вона спрямована перш за все на створення сприятливих умов

для вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників в інтересах суспільства у цілому. Особливо в контексті вступу країни до ЄС, необхідно враховувати особливості бюджетного устрою держави та її бюджетної системи.

У ринкових умовах господарювання розвиток аграрного сектора державна фінансова підтримка вітчизняних товаровиробників захищена українським законодавством. Так Законом України “Про підприємства в Україні” передбачено, що “у разі збиткової діяльності підприємств держава, якщо вона визнає продукцію цих підприємств суспільно необхідною, може надавати таким підприємствам дотацію, інші пільги” [3]. Як вважає Є. Серова, державна підтримка сільського господарства – це складова процесу державного регулювання, яка передбачає певний набір інструментів (рис. 2).

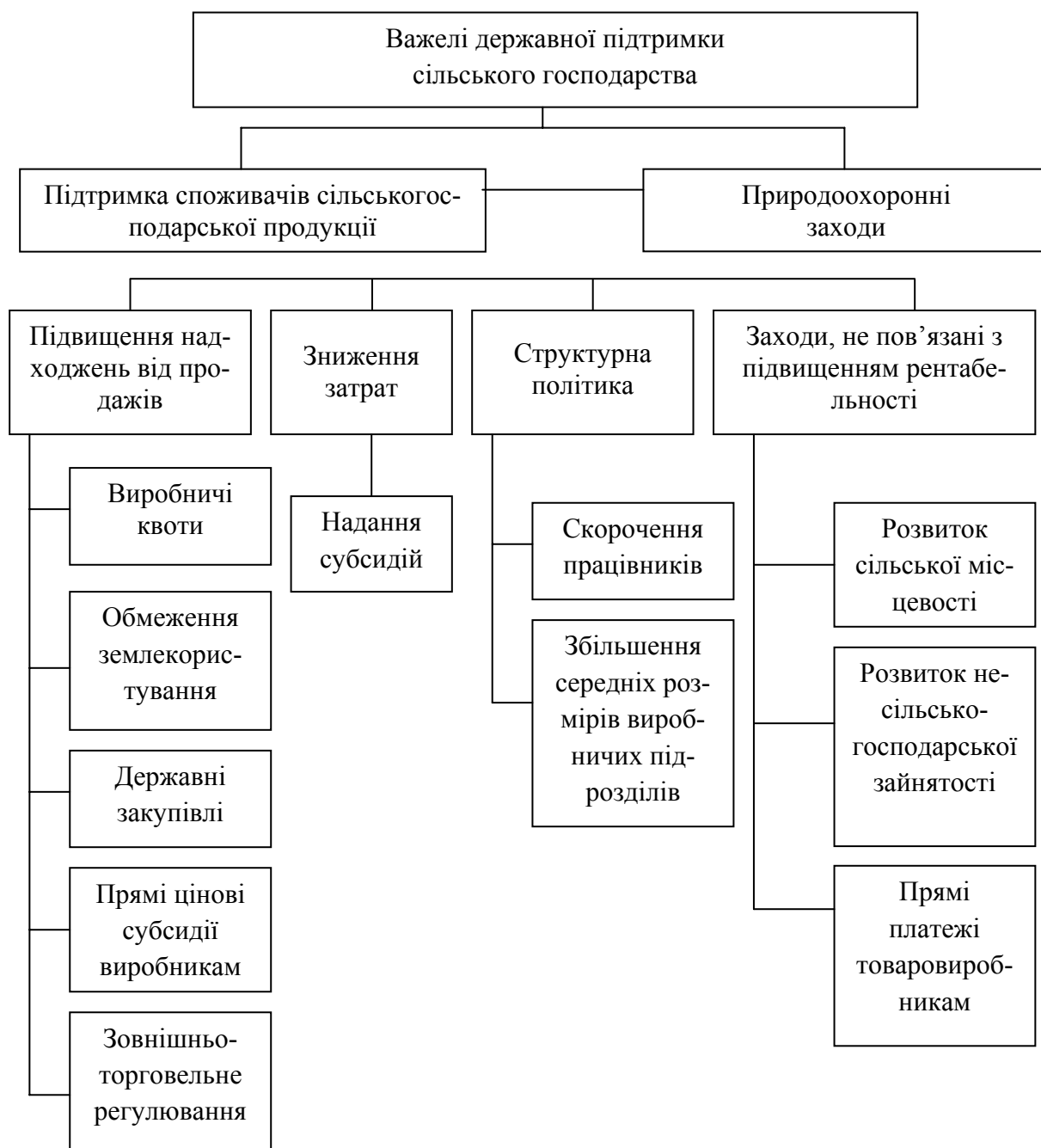

Рис. 2. Важелі державного регулювання сільського господарства

Сільськогосподарські товаровиробники, в силу сезонності виробництва, часто відчувають проблему з фінансовими ресурсами. Крім того, перша та третя сфери АПК диктують їм свої умови щодо вартості необхідних для виробництва ресурсів та величини цін на сільськогосподарську продукцію. Традиційна практика фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників не підходить до сучасних умов їх функціонування, оскільки зміни у структурі сільського господарства і розвиток процесів глобалізації порушили питання стосовно відповідності традиційної парадигми та ефективності аграрної політики сучасним тенденціям, а також стали поштовхом до формування нової аграрної парадигми.

Бюджетна система є головною, провідною ланкою фінансової системи, організаційно залежить від форми державного устрою. А саме: бюджетне фінансування видатків, відбиваючи перерозподіл отриманих державою доходів, відображається у формуванні вторинних, а в окремих випадках і первинних доходів юридичних і фізичних осіб. Воно може мати прямий і непрямий (опосередкований) характер. Прямий характер має формування доходів конкретних отримувачів бюджетних асигнувань – розпорядників бюджетних коштів, опосередкований характер – споживачів суспільних благ, які забезпечуються за рахунок бюджету (рис. 3).

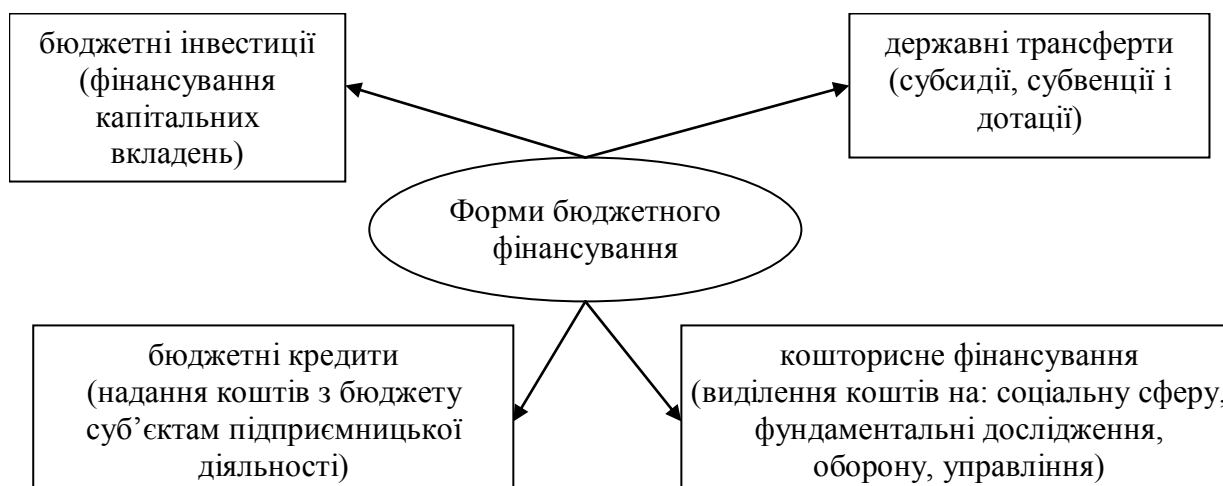

Рис. 3. Форми бюджетного фінансування аграрних підприємств

Бюджетні інвестиції можуть здійснюватися у різних формах. Основною формою є фінансування капітальних вкладень. Виділення коштів може здійснюватися окремим підприємствам під певні об'єкти, а може мати форму проектного фінансування конкретного інвестиційного проекту.

Державні трансферти являють собою цільове, безповоротне та безоплатне (нееквівалентне) виділення коштів з бюджету конкретним суб'єктам у вигляді державних субсидій, субвенцій і дотацій. Субсидії мають форму фінансової допомоги чи відшкодування втрат доходів. У країнах з розвинутою ринковою економікою поширеними є субсидії виробникам сільськогосподарської продукції на відшкодування втрат доходів у зв'язку з підтриманням доступного рівня цін на продукти харчування. Субвенції є різновидом цільових субсидій, які передбачають спільну участь отримувача і бюджету у фінансу-

ванні певних витрат. Державні дотації видаються на покриття збитків підприємств, але у тому разі, коли вони викликані незалежними від підприємств причинами.

Бюджетні кредити – це надання коштів з бюджету суб'єктам підприємницької діяльності на поворотній основі, що загалом не властиве бюджетним відносинам. На відміну від банківських кредитів вони видаються на більш пільгових умовах та за нижчими процентними ставками.

Кошторисне фінансування означає виділення коштів з бюджету на основі спеціального планового документа – кошторису. Воно охоплює такі напрями видатків, як соціальна сфера, соціальне забезпечення, фундаментальні дослідження, оборона, управління. З погляду бюджетних установ, воно є формою цільового, безповоротного і безоплатного фінансування [4].

Формування доходів бюджету здійснюється за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел на основі використання різноманітних методів. Внутрішніми джерелами є вироблений у країні ВВП та національне багатство. Зовнішні джерела – це надходження доходів до бюджету на основі міжнародного перерозподілу доходів і фінансових ресурсів. У процесі формування доходів бюджету держава може використовувати як загальні методи, притаманні всім суб'єктам фінансових відносин (від продуктивної діяльності, від майна та державних угідь, запозичення), так і специфічні, властиві тільки їй, методи (податковий, емісійний).

Висновки. Результати узагальнення всіх розглянутих теорій розвитку бюджетної політики дозволив розкрити зміст бюджетного процесу, визначити основні його функції, важелі державної підтримки сільського господарства та форми бюджетного фінансування аграрних підприємств. Рівень та обсяги державної підтримки аграрних підприємств мають велике значення, оскільки це одна із ризикових галузей економіки. Оскільки через значну залежність результатів агропромислового виробництва і пов'язаних з ним галузей від погодних умов, постійно змінної кон'юнктури ринку, інших чинників добитися стійкого стану і фінансів підприємства не так просто. Нагальним завданням є підвищення ролі держави у розвитку економіки, й особливо, її аграрного сектора. Насамперед це пов'язано зі вступом до СОТ та перспектив входження України в світовий політичний та економічний простір.

Література:

1. Гайдуцький П.І. Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території / П. І. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 43–48.
2. Державне регулювання розвитку виробництва конкурентоспроможної продукції АПК в умовах інтеграції України в Світове співтовариство: звіт про науково-дослідну роботу (заключний) / [С. Кваша, О. Гойчук, П. Кроп та ін.]. – К. : НАУ, 2004. – 140 с.
3. Могильний О. М. Регулювання аграрної сфери / О. М. Могильний. – Ужгород: ІВА, 2005. – 400 с.
4. Агропромисловий комплекс України : стан, тенденції та перспективи розвитку: інформ-аналіт. зб. (вип. 6) / [за ред. П. Т. Саблука та ін.]. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 764 с.